

МЕХАНІЗМ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СТВОРЕННЯ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

MECHANISM OF ADMINISTRATIVE AND LEGAL REGULATION OF THE CREATION OF LEGAL ENTITIES AND ITS ELEMENTS

Федосєєв П.М., к.ю.н.,
доцент кафедри права

*Придунайська філія Приватного акціонерного товариства
«Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом»*

Філіпова М.А., студент II курсу магістратури юридичного факультету

Приватне акціонерне товариство «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом»

Статтю присвячено розгляду механізму адміністративно-правового регулювання створення юридичних осіб. Поставлена мета дослідження була досягнута за допомогою загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання, звернення до нормативного регулювання питань створення юридичних осіб.

У механізмі правового регулювання найтісніше пов'язані юридичні події та правовідносини. Саме з останніми пов'язана основна функція юридичних подій. Питання про зв'язок юридичних подій з правовідносинами досить детально досліджено в науковій літературі.

Створення юридичної особи є предметом складних правових норм у різних галузях права, особливо адміністративних та правових норм. Правові наслідки передбачають участь у цьому процесі державних органів та органів місцевого самоврядування. Тобто включає державно-правову та публічно-правову складові.

Адміністративно-правові норми щодо створення юридичних осіб ґрунтуються на адміністративно-правових нормах та діяльності компетентних органів державного управління у сфері регулювання створення юридичних осіб. Створення юридичних осіб в адміністративному порядку – є чітко визначеною формою юридичного документа.

Зміст адміністративно-правового регулювання розкривається через його механізм, який є поняттям, похідним від механізму правового регулювання, реалізованого на основі стандартів, встановлених у законах чи правових актах.

Тому необхідно уточнити зміст поняття «механізм правового регулювання». С. С. Алексєєв оцінював поняття механізму правового регулювання, пов'язаного з правовими нормами, як «форму впливу права на суспільні відносини через систему спеціальних правових засобів».

Адміністративно-правові відносини виникають з настанням конкретних обставин, що спричиняють їх виникнення, зміну чи припинення. Мова йде про юридичні факти. Лише з настанням відповідних фактів, вказаних в гіпотезі норми, виникають підстави для реалізації суб'єктивних прав та юридичних обов'язків.

Адміністративно-правові норми можна визначити як загальнообов'язкові, офіційно визначені правила поведінки, встановлені або затверджені державою для регулювання суспільних відносин у сфері управління та забезпечення публічних прав і свобод людини і громадянина.

Ключові слова: адміністративно-правові норми, механізм правового регулювання, система правових засобів, створення юридичних осіб, адміністративний порядок, органи державного управління.

The article is devoted to the consideration of the mechanism of administrative and legal regulation of the creation of legal entities. The goal of the research was achieved with the help of general scientific and special methods of scientific knowledge, addressing the normative regulation of the issues of creation of legal entities.

In the mechanism of legal regulation, legal events and legal relations are most closely related. The main function of legal events is related to the latter. The issue of the connection between legal events and legal relations has been studied in sufficient detail in the scientific literature.

The creation of a legal entity is the subject of complex legal norms in various branches of law, especially administrative and legal norms. Legal consequences involve the participation of state bodies and local self-government bodies in this process. That is, it includes state-legal and public-legal components.

Administrative and legal norms regarding the creation of legal entities are based on administrative and legal norms and activities of competent state administration bodies in the sphere of regulation of the creation of legal entities. Creation of legal entities in an administrative procedure is a clearly defined form of legal document.

The content of administrative and legal regulation is revealed through its mechanism, which is a concept derived from the mechanism of legal regulation implemented on the basis of standards established in laws or legal acts.

Therefore, it is necessary to clarify the meaning of the concept of "mechanism of legal regulation". S.S. Alekseev evaluated the concept of the mechanism of legal regulation related to legal norms as "a form of influence of law on social relations through a system of special legal means."

Administrative-legal relations arise with the onset of specific circumstances that cause their emergence, change or termination. We are talking about legal facts. Only with the onset of the relevant facts indicated in the hypothesis of the norm, grounds for the realization of subjective rights and legal obligations arise.

Administrative legal norms can be defined as universally binding, officially defined rules of conduct established or approved by the state to regulate social relations in the sphere of management and ensure public rights and freedoms of man and citizen.

Key words: administrative and legal norms, mechanism of legal regulation, system of legal means, creation of legal entities, administrative procedure, state administration bodies.

Актуальність проблеми. В умовах кардинальних змін в адміністративно-правовому управлінні всіма сферами державного і суспільного життя, реформування державного управління та встановлення рівноправних відносин між особами та органами державного управління, питання адміністративного регулювання та правові положення для встановлення юридичної особи стали особливо видатними.

Юридичні особи є важливими учасниками суспільних відносин та є найбільшими платниками податків, що представляють публічні та приватні інтереси, та є одним із способів реалізації державою конституційних прав і свобод людей на право приватної власності, право на здійснення підприємницької діяльності, та ін.

Створення юридичної особи регулюється нормами різних галузей права, а саме цивільного права, господарського права, адміністративного права і тому є наскрізною організацією. Проте процедури у сфері створення юридичної особи мають здебільшого публічно-адміністративно-правовий характер, оскільки вимагають державного визнання юридичної особи та її діяльності та участі у цьому процесі власника. Тому велике значення і практичне значення має вивчення цього питання.

Аналіз досліджень і публікацій. Науково-теоретичною основою дослідження є праці вітчизняних та зарубіжних вчених у галузі адміністративного права та процесу, а саме такі науковці, як: В. В. Галушка, О. В. Кузьменко, П. С. Лютикова, Л. Л. Попова, А. А. Пухтецька, О. П. Рябченко, С. Г. Стеценко, В. П. Тимошук, В. В. Цветкова, В. Є. Чиркіна, В. К. Шкарупи, О. О. Квасніцької, В. І. Маркова та ін.

Метою статті є теоретичне обґрунтування адміністративних і правових норм, що встановлюються юридичними особами, а також науково обґрунтовані висновки та пропозиції щодо вдосконалення законодавства в окремих сферах діяльності юридичних осіб.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як зазначає О. Ф. Скакун, відмінною рисою правової держави є наявність специфічних механізмів. Категорія правового регулятивного механізму використовується в теорії права для розкриття взаємодії між елементами правової системи, за допомогою яких здійснюється регулятивний вплив для регулювання суспільних відносин. Тому, на думку вченого, механізм правового регулювання – це «розгорнута система правових засобів, способів і форм, за допомогою яких нормальність права перетворюється на порядок відносин що задовольняє інтереси суб'єктів права та забезпечує правовий порядок».

Ю. А. Ведерніков та А. В. Папірна під механізмом правового регулювання розуміють систему правових засобів у сукупності, за допомогою яких здійснюється регулювання суспільних відносин [9].

На думку О. В. Малка, механізм правового регулювання – це система організованих найбільш послідовно правових засобів, спрямованих на подолання перешкод, що виникають на шляху задоволення інтересів суб'єктів права.

Подібним чином розкривають механізм правового регулювання О. Г. Мурашин і М. С. Кельман, а саме систему правових засобів, за допомогою яких здійснюється правове регулювання суспільних відносин і долаються перешкоди на шляху задоволення інтересів права.

Н. Оніщенко та С. Бобровник вважають, що механізм правового регулювання – це єдина сукупність засобів, способів і правових форм, що забезпечують упорядкування суспільних відносин відповідно до інтересів суб'єкта права, спрямованих на вирішення конфліктів і досягнення соціального компромісу у правовому полі.

В. С. Грекула та Ю. А. Ведернікова виділили такі характеристики механізму правового регулювання:

- 1) він є частиною механізму соціального регулювання;
- 2) уніфікує всі явища, що мають юридичне значення (засоби, методи, форми);
- 3) є взаємопов'язаною та взаємодіючою системою;
- 4) є динамічною частиною правової системи – необхідною для реалізації елементів правової системи;
- 5) результатом його дій у суспільстві є встановлення правопорядку.

Отже, механізм правової координації має наслідком процес здійснення правового регулювання всередині суспільства, упорядкування явищ правової дійсності, забезпечення єдності, зв'язку та взаємодії, перетворення правового регулювання в реальну поведінку суб'єктів права.

Враховуючи викладені нами погляди на поняття механізму правового регулювання та враховуючи його характерні особливості, вважаємо, що на сучасному етапі правового

розвитку та демократизації суспільних відносин механізм правової координації можна визначити таким чином: «Це засоби, методи та правові форми, які регулюють суспільні відносини з урахуванням інтересів суб'єктів права».

Відмінною рисою механізму правової координації є те, що його складові можуть бути встановлені для забезпечення одноманітності та взаємоузгодженості. Потреба в різних правових інструментах виникає через неоднозначність задоволення інтересів різних правових суб'єктів. Варто зазначити, що як інструменти правового впливу ці засоби мають бути різноманітними, взаємопов'язаними та репрезентувати певну систему, сукупність якої має бути спрямована на досягнення ефективних результатів правового регулювання [13, с. 307].

Традиційно в теорії права ключовими вважаються такі елементи механізмів правового регулювання:

- правові відносини;
- акт здійснення суб'єктивних прав та обов'язків;
- акт застосування правових норм [14, с. 262].

Елементи механізмів правового регулювання також включають широкий підхід, який включає:

- правові норми;
- судовий позов;
- юридична справа;
- правові відносини;
- право на здійснення;
- законність;
- юридичне визнання;
- правова культура;
- службові злочини;
- юридична відповідальність [13, с. 308].

Як зазначалося вище, поняття адміністративно-правових механізмів дії має свої особливості та особливості, що впливають з поняття механізмів правової координації. Слід зазначити, що адміністративне право відіграє особливу роль у механізмі правового регулювання, оскільки є важливим інструментом управління суспільними процесами.

С. Г. Стеценко вважає, що механізм юридично-адміністративної координації суспільних відносин перетворює правові норми на порядок суспільних відносин, який регулюється нормами адміністративного права, тобто механізм суспільних відносин.

Вводиться в дію адміністративно-правовий механізм узгодження, який сам є статичним правовим стандартом. На думку вченого, адміністративно-правові механізми діяльності можна визначити як «сукупність правових засобів для здійснення правової координації суспільних відносин у сфері адміністративного права» [12, с. 63–64].

Отже, механізм – це не тільки сукупність елементів, а й послідовність їх дій, що утворюють процеси впорядкування відповідних правових відносин задля ефективної, повної та всебічної реалізації людиною своїх прав та свобод у відповідній сфері [15, с. 111].

Визначаючи адміністративно-правовий механізм дії, більшість наукових думок сходяться на тому, що цей механізм є сукупністю певних адміністративно-правових засобів, суть яких полягає у застосуванні цих засобів.

Слід зазначити, що адміністративно-правове регулювання створення юридичних осіб покладено на систему органів державного управління та уповноважених осіб, що забезпечують процедури попередньої реєстрації, реєстрації та ліцензування. Відповідні територіальні органи Міністерства юстиції, Державної адміністрації України (далі – ДРС), органів місцевого самоврядування, виконавчих органів комунальних, селищних, міських рад, та інші державні органи (НБУ, НКЦПФР, Антимонопольний комітет України, Держ Фонди України, органи ліцензування тощо).

Таким чином, адміністративно-правовий механізм управління створенням юридичних осіб – це сукупність адміністративно-правових засобів, що використовуються

органами державного управління та уповноваженими суб'єктами для регулювання адміністративно-правових питань.

Цілі адміністративно-правового регулювання утворення юридичних осіб можуть бути досягнуті за допомогою певних засобів, за допомогою яких досягається вплив права на поведінку суб'єктів та на об'єктів публічного управління в окремих сферах. Ці засоби мають різну природу та функціональне призначення, але їх сукупність становить формальні ознаки адміністративно-правового регулювання механізмів утворення юридичної особи.

Цей механізм дає змогу охопити весь процес адміністративно-правової координації, «розкриваючи структуру, взаємозв'язки та взаємодію всіх елементів, виражених у формі динамічної системи» [7, с. 87–97].

Адміністративно-правові механізми функціонування та загальноправові механізми координації розкривають свій характер через структуру та складові.

На основі аналізу доктринальних поглядів на зазначені питання можна визначити практичні характеристики адміністративно-правового механізму створення юридичних осіб, визначивши тим самим цілі регулювання, а саме:

- обов'язку органів публічної адміністрації та вповноважених недержавних суб'єктів попередити протиправне посягання на права та законні публічні інтереси юридичних осіб, їх засновників та учасників в процесі створення;
- застосуванні всіх передбачених законодавством і повноваженнями суб'єктів публічної адміністрації заходів щодо поновлення прав і законних інтересів юридичних осіб, їх засновників та учасників в процесі створення;
- недопущенні порушення прав і законних інтересів юридичних осіб, їх засновників та учасників в процесі створення з боку третіх осіб;
- припиненні порушення прав і законних інтересів юридичних осіб, їх засновників та учасників в процесі створення;
- притягненні винних осіб до юридичної відповідальності.

Щодо структури загально-правових механізмів регулювання, існує два підходи до визначення елементів адміністративно-правового механізму регулювання. Широкий – характеризується багатьма елементами і тому цей механізм включає правові норми, правові події, правовідносини, тлумачення правових норм, виконання, законність, правова культура, правосвідомість, правові акти та порушення законодавства, юридичну відповідальність. Вузкий – містить лише деякі з перерахованих вище елементів. Приклади: правові норми, індивідуальна поведінка, правові відносини, правозастосування та законність [13, с. 308; 8, с. 212].

Враховуючи характеристику досліджуваного об'єкта, вважаємо за доцільно віднести такі складові адміністративно-правового механізму управління створенням юридичних осіб:

- адміністративно-правовий регламент;
- адміністративно-правові відносини у сфері створення юридичних осіб, у тому числі з предметів адміністративно-правового регулювання, зокрема, акти реалізації прав та обов'язків суб'єктів, які беруть участь в особистій діяльності суб'єктів публічного управління;
- адміністративно-правові форми і методи господарювання;
- порядок легалізації юридичних осіб.

Основним елементом і нормативною основою адміністративно-правового механізму є адміністративно-правові норми. Це загальна модель, обов'язковий кодекс поведінки для кожного, що визначає як можливі зміни поведінки (суб'єктивні права), так і необхідні переходи (суб'єктивні обов'язки) суб'єкта. За відсутності таких варіантів дій та відсутності управлінської основи неможливо «запустити» юридично-адміністративний механізм управління та сприяти його юридично-адміністративному управлін-

ському потенціалу. Цей підхід підходить для всіх законодавчих та нормативних сфер.

Своє зовнішнє вираження адміністративно-правові норми знаходять у нормативно-правових актах, а саме законах і підзаконних актах.

Наступним елементом адміністративно-правового механізму управління є акт реалізації суб'єктивних прав та обов'язків суб'єктів, які беруть участь у реорганізації.

Загалом під реалізацією правових норм розуміють правову поведінку суб'єктів, які беруть участь у суспільних відносинах, яка регулюється правовими положеннями [11, с. 405].

Воно є вираженням нормативно-правових положень щодо фактичних дій, тобто діяльності юридичних осіб. Він виконує команди від реальних дій, тобто бездіяльності суб'єкта.

Адміністративно-правові відносини у галузі створення юридичної особи можна визначити як врегульовані нормами адміністративного права суспільні відносини, в яких сторони, а саме засновники, учасники, агентство юридичної особи, громадське формування, уповноважені особи, інша сторона, беруть участь у суміжній управлінській діяльності і взаємопов'язані, взаємодіючі шляхом реалізації суб'єктивних прав і обов'язків, встановлених правовими нормами.

Структура вищезазначених адміністративно-правових відносин має традиційну характеристику зв'язку між своїми складовими: суб'єктом, об'єктом, змістом правовідносин та правовими подіями.

Загалом характерною рисою адміністративно-правових відносин є те, що вони складаються у сфері державного управління і влада завжди належить одній із сторін, тому відносини мають характер публічної влади.

У процесі утворення юридичної особи виникають цивільно-правові, господарсько-правові та інші види відносин. Однак у рамках процедури легалізації, якщо засновник звертається до органу державної влади чи місцевого самоврядування з метою державної реєстрації компанії, або якщо керівник або представник компанії звертається з метою отримання ліцензії, документи прийнятого характеру, тобто якщо є «контакт» з громадськими адміністративними об'єктами та установчими процедурами, то влада буде брати участь, а саме нотаріус у процедурах державної реєстрації, нотаріус, який виконує функції органу державної реєстрації. Отже, уповноважені публічні функції також є носіями влади.

Слід зазначити, що адміністративно-правові відносини можуть виникати за ініціативою будь-якої із сторін, при чому згода або бажання другої сторони не є обов'язковою умовою їх виникнення, тобто вони можуть виникати навіть всупереч бажанню другої сторони.

В процесі створення юридичних осіб більшість адміністративно-правових відносин виникає з ініціативи засновників, учасників чи органів юридичних осіб. Згода на це з боку відповідних суб'єктів публічної адміністрації не потрібна. Але і без такої ініціативи, як правило, добровільні процедури створення відбулися не можуть.

Так, п. 4 ч. 1 ст. 4 Закону України «Про державну реєстрацію» [6] закріплено заявницький принцип державної реєстрації юридичних осіб. Тобто без звернення зацікавлених суб'єктів до органів державної реєстрації остання відбулася не може.

Саме тому деякі вчені виділяють юридичні факти в якості окремого елементу механізму адміністративно-правового регулювання [10, с. 10].

Слід наголосити, що практично весь процес створення юридичних осіб в межах адміністративно-правового регулювання, тобто в своїй публічно-правовій частині, складається з процедур легітимації – державної реєстрації, ліцензування та дозвільних процедур, які за своїм характером є адміністративними.

Процедури легітимації юридичних осіб можуть бути розподілені на:

1) реєстраційні процедури, в межах яких відбувається державна реєстрація створення юридичної особи і набуття нею зазначеного статусу;

2) ліцензійні процедури, які передбачають отримання юридичною особою ліцензій на зайняття окремими видами господарської діяльності;

3) дозвільні процедури у випадках необхідності отримання дозвільних документів на провадження певних дій щодо здійснення господарської діяльності або окремих видів господарської діяльності, щодо яких закон прямо вимагає отримання зазначених дозволів.

Висновки і перспективи подальших досліджень.

Підсумовуючи викладене, слід стверджувати, що суттєвими елементами механізму адміністративно-правового регулювання більшість науковців вибирають: адміністративно-правові норми, адміністративно-правові відносини, закони, акти здійснення суб'єктивних прав і обов'язків.

Виходячи з особливостей предмета дослідження, вважаємо, що елементами, які становлять адміністративно-

правовий механізм узгодження при створенні юридичної особи, повинні бути такі:

1) адміністративно-правові норми;

2) акти реалізації суб'єктивних прав та обов'язків учасників процесу створення адміністративно-правових відносин у сфері утворення юридичної особи, у тому числі суб'єктів адміністративно-правового регулювання, зокрема особисті акти суб'єктів публічної адміністрації;

3) форми і методи адміністративно-правового управління;

4) процедура легалізації юридичних осіб.

Зміст адміністративно-правових норм щодо створення юридичної особи розкривається через механізм, який є похідним від загального правового механізму координації та адміністративно-адміністративного механізму координації зокрема.

Адміністративно-правовий координаційний механізм створення корпорації – це низка адміністративно-правових засобів, що використовуються державними адміністративними органами та уповноваженими особами для координації суспільних відносин і гарантування законних прав під час процесу реєстрації юридичної особи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> Дата оновлення: 01.01.2020 (дата звернення: 13.11.2023).
2. Господарський кодекс України: Кодекс від 16.01.2003 № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/436-15> Дата оновлення: 08.10.2023 (дата звернення: 13.11.2023).
3. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2747-15> Дата оновлення: 04.11.2023 (дата звернення: 14.11.2023).
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон від 07.12.1984 № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/80731-10> Дата оновлення: 14.10.2023 (дата звернення: 14.11.2023).
5. Цивільний кодекс України: Закон від 05.10.2023 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/435-15> (дата звернення: 15.11.2023).
6. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань: Закон України від 15.05.2003 № 755-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/755-15> Дата оновлення: 03.09.2023 (дата звернення: 21.11.2023).
7. Адміністративне право України в сучасних умовах: монографія / В.В. Галуцько, В.І. Олефір, М.П. Пихтін та ін.; за заг. ред. В.В. Галуцька. Херсон: ВАТ «Херсонська міська друкарня», 2010. 376 с.
8. Адміністративне право України. Т.1. Загальне адміністративне право: навчальний посібник / за ред. проф. В.В. Галуцька. Херсон: Грінь Д.С., 2015. 272 с.
9. Ведерніков Ю. А., Папірна А. В. Теорія держави і права: навч. посіб. Київ: Знання, 2008. 333 с.
10. Гладун З. С. Адміністративне право України: навч. посіб. довід. для підгот. до іспиту. Тернопіль: THEU, 2008. 172 с.
11. Загальна теорія держави і права: підручник для студ. юрид. вищ. навч. закладів / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; за ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. Харків: Право, 2009. 584 с.
12. Стеценко С. Г. Адміністративне право України. Київ, Атіка, 2007. 624 с.
13. Теорія держави і права. Академічний курс: Підручник / За ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. К.: Юрінком Інтер, 2008. 688 с.
14. Теорія держави та права : навч. посіб. / [Є. В. Білозьоров, В. П. Власенко, О. Б. Горова, А. М. Завальний, Н. В. Заяць та ін.]; за заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. К. : НАВС, Освіта України, 2017. 320 с.
15. Шкуропацький О. І. До питання визначення поняття механізму адміністративно-правового регулювання соціального захисту офіцерського складу збройних сил України. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна Серія «ПРАВО»*. 2017. Випуск 23. С. 109–112.